

الگوهای انتخاب قضات

و تأثیر آن

بر استقلال دادگاه قانون اساسی

دکتر علی آبرگری از ندریانی

(دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی)

مازیار خادمی

انتشارات پژوهشگر برتر

تهران ۱۳۹۶

سرشناسه :	گرجی ازندریانی، علی اکبر، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور :	الگوهای انتخاب قضات و تأثیر آن بر استقلال دادگاه قانون اساسی/ علی اکبر گرجی ازندریانی، مازیار خادمی.
مشخصات نشر :	تهران: پژوهشگر برتر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری :	۱۵۲ ص.
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۴۹-۵-۲ : ۱۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی :	فیبا
یادداشت :	کتابنامه.
موضوع :	قاضیان -- گزینش و انتصاب
موضوع :	Judges -- Selection and appointment
موضوع :	استقلال قضایی
موضوع :	Judicial independence
موضوع :	دادگاه های قانون اساسی
موضوع :	Constitutional courts
موضوع :	حقوق تطبیقی
موضوع :	Comparative law
شماره زوده :	خادمی، مازیار، ۱۳۷۰ -
رده بندی کده :	۷۱۳۹۶/الف۴گ/ک ۲۱۴۶
رده بندی دیسی :	۳۴۷/۰
شماره کتابشناسی ملی :	۴۷۱۳۸۷۷

نشانی دفتر مرکزی نشر: تهران، بزرگ، شهید محلاتی، کدپستی: ۱۷۶۷۹۷۸۱۱۷

تلفن دفتر: ۳۳۱۷۴۸۰۷، دورنگار: ۶۹۴۰۶۳۳ سیستم پیامکی: ۰۲۱۳۳۱۶۹۴۰۶

نام کتاب: الگوهای انتخاب قضات و تأثیر آن بر استقلال دادگاه قانون اساسی
نویسندگان: علی اکبر گرجی ازندریانی - مازیار خادمی

صفحه آرای: عفت اقرلو

طراح جلد: گروه نرم افزاری ساحل

ناشر: پژوهشگر برتر

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۶)

شماره گان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۴۹-۵-۲

حق چاپ برای مولف و ناشر محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۸
فصل اول: چیستی، مفاهیم و الگوهای انتخاب قضات دادگاه قانون اساسی	
اساسی مفهوم دادرسی اساسی و دادگاه قانون اساسی	۱۲
وظایف و کارکردهای دادگاه قانون اساسی	۱۷
استقلال قضایی و اهمیت آن در دادگاه قانون اساسی	۲۰
حزب سیاسی و دادگاه قانون اساسی	۲۶
اسباب قضاوت، نقش نهادها و احزاب سیاسی	۳۱
الگوهای انتخاب اعضای دادگاه قانون اساسی	۳۵
فصل دوم: الگوهای قضایی - اجرایی و انتصاب قضات در دادگاه قانون اساسی عراق	
الگوی قضایی - اجرایی - ترکیبی و ویژگی‌ها	۳۹
نظام حقوقی عراق و جایگاه دادگاه عالی فدرال	۴۳
زمینه‌های تاریخی و سیاسی انتصاب قضات اساسی در عراق	۴۵
آیین و چگونگی انتصاب قضات دادگاه عالی فدرال عراق در متون قانونی	۵۱
روند انتصاب قضات دادگاه عالی فدرال عراق از منظر احزاب	۵۳
تحلیل معیارهای الگو-قضایی - اجرایی در عراق و میزان منازعه دیوان عالی فدرال	۵۸
نتیجه‌گیری فصل	۶۳

فصل سوم: الگوی چند حوزه‌ای و انتصاب قضات در دادگاه قانون

۶۵	اساسی ترکیه
۶۶	الگوی چند حوزه‌ای - اوصاف و ویژگی‌ها
۶۷	نظام حقوقی ترکیه و صلاحیت دادگاه قانون اساسی
۶۹	زمینه‌های سیاسی و تاریخی انتصاب قضات اساسی در ترکیه
۷۵	آیین و چگونگی انتصاب قضات دادگاه قانون اساسی ترکیه در متون قانونی
۷۸	روند انتصاب قضات دادگاه قانون اساسی ترکیه از منظر اجرا
	تحلیل معیارهای الگوی چندحوزه‌ای در ترکیه و میزان مشروعیت دادگاه قانون
۷۹	اساسی
۸۴	نتیجه‌گیری فصل

فصل چهارم: الگوی شورایی و انتصاب قضات در دادگاه قانون اساسی

۸۵	افریقا
۸۶	الگوی شورای قضایی: اوصاف و ویژگی‌ها
۸۹	نظام حقوقی افریقای جنوبی و صلاحیت دادگاه قانون اساسی
	زمینه‌های سیاسی و تاریخی انتخاب الگوی شورای قضایی در نظام حقوقی
۹۰	افریقای جنوبی
۹۴	ترکیب کمیسیون خدمات قضایی
۹۵	زمینه‌های قانونی فرایند انتصاب در دادگاه قانون اساسی
۹۷	انتصاب دادگاه قانون اساسی از منظر اجرا
۱۰۲	ارزیابی الگوی شورایی در افریقای جنوبی
۱۰۸	نتیجه‌گیری فصل

فصل پنجم: الگوی اکثریت قانونی و انتصاب قضات در دادگاه قانون

اساسی آلمان	۱۱۱
الگوی اکثریت قانونی: اوصاف و ویژگی‌ها	۱۱۲
نظام حقوقی آلمان و صلاحیت دادگاه قانون اساسی	۱۱۵
زمینه‌های سیاسی و تاریخی انتخاب الگوی اکثریت قانونی در نظام حقوقی آلمان	۱۱۶
آیین انتصاب قضات دادگاه فدرال قانون اساسی در متون قانونی	۱۲۱
تمرین اجرایی و جاری الگوی انتصاب قضات دادگاه قانون اساسی در آلمان	۱۲۵
ارزیابی اعمال الگوی اکثریت پارلمانی در آلمان	۱۳۲
نتیجه‌گیری فصل	۱۳۸
منابع و مآخذ	۱۴۱

پیش گفتار

قانون اساسی از یک منظر مجموعه‌ای از هنجارهای تأسیس و تنظیم کننده است، که در یک سو میان باورها یا ارزش‌های بنیادین جاری در جامعه و از سوی دیگر نظام سیاسی، یا ساختار موجود قدرت در آن جامعه قرار می‌گیرد و از یک طرف با تکیه بر ارزش‌های بنیادین غالب، در پی تغییر واقعیات سیاسی و اجتماعی یک جامعه در جهت‌گیری خاصی قرار داشته و از طرف دیگر نیز ناگزیر از توجه به همان واقعیات است. قدرت ایجاد دگرگونی‌های سریع و یکباره را در آنها ندارد.^۱

امروزه صیانت از قانون اساسی، و نادانسی اساسی، در تحول حقوق و پیشرفت آن نقش اساسی ایفا می‌نماید. چنانچه در بسیاری از کشورها، آرا و نظرات برآمده از نهادهای صیانت کننده از قانون اساسی، انعکاسی صحیح از واقعیات تحول یافته جامعه می‌باشند و در بسیاری از موارد، این آرا به عنوان نیروی محرکه مجالس قانونگذاری و قانون‌های قدرت برای تبعیت از این تحولات به حساب می‌آیند. در جهت انجام این مطالعه، لازم است تبیین کنیم که قلمروی این مطالعه چیست؟

مهم‌ترین بحث در زمینه استقلال قضایی، موضوع انتصاب قضات و نحوه و فرایند آن می‌باشد. این بحث در زمینه دادگاه‌های قانون اساسی هم از اهمیت

۱. لاگلین، نظریه مشروطه (درآمدی بر مبانی حقوق عمومی)، ص ۱۵۳.

دوچندانی برخوردار است. مطالبی که تا کنون درباره دادگاه‌های قانون اساسی به نگارش درآمدند، اغلب بر وظایف و صلاحیت‌های و ساختار دادگاه تکیه کرده است؛ اما در زمینه چگونگی و الگوهای حاکم بر انتصاب اعضا به تفصیل بحث نشده است. این موضوع از این جهت پر اهمیت است که برای ارزیابی کارکرد مناسب این نهاد، باید نحوه انتخاب قضات آن که رابطه مستقیمی با استقلال و سروعیتش دارد، به طور مستقل بررسی شود؛ چرا که بدون آن، تنها بر ظاهر امر حکم کرده‌ایم. همچنین در صدد پاسخگویی به این سؤال هستیم که دامنه نحوه مشارکت سازمان‌های متعدد در انتخاب قضات دادگاه‌های صیانت‌کننده از قانون اساسی، چه تأثیری بر استقلال این نهاد داشته است؟

یکی از انتقادهایی که به بحث مشروعیت دادگاه قانون اساسی می‌توان مطرح ساخت، این است که هیچ یک از نهادهای دموکراتیک به گونه‌ای در برابر مردم پاسخگو می‌باشند؛ اما دادگاه در معرض گزینش و رأی مردم قرار ندارد. بدین خاطر نمی‌توان وی را از طریق انتخابات یا از طریق دیگری بازخواست کرد. این صلاحیت با اصول دموکراسی سازگار نیست. با اراده یک نهاد انتصابی را بر اراده عمومی دموکراتیک غلبه می‌دهد؛ این‌را برای حل این ایراد باید فرایند انتصاب قضات دادگاه اساسی، فرایندی مشارکتی باشد. اکثر گروه‌های جامعه در این امر سهیم باشند؛ اما چگونگی این امر همواره بحث و نزاع بوده است. بنابراین ما در این کتاب برآنیم تا با بررسی و تشریح الگوهای انتصاب قضات دادگاه، نحوه مشارکت نهادهای مختلف و به طور اخص، احزاب سیاسی را در این باب دریابیم.

برای انجام این امر به ارائه مثالی از کشورهای پیرو هر یک از الگوها و تبیین فرایند انتصاب قضات می‌پردازیم. انتخاب کشور ترکیه و عراق از این باب بوده است که هر یک از آنها تحولات مردم‌سالارانه‌ای را پشت سر گذارده و در گذار به دموکراسی و انفصال از دوره استبداد در پی ایجاد دادگاه قانون اساسی بوده‌اند. که آمال دموکراتیک مردم را جامه عمل بپوشاند. میزان موفقیت هر کدام از این دو کشور می‌تواند جالب توجه باشد. همچنین مطالعه کشور افریقای جنوبی که نظام بدیع را برگزیده است و آلمان که نظامی پیشرو و کارآمد در زمینه دادرسی و انحلال دادرسان اساسی است، می‌تواند به الگویی در زمینه فرایند انتصاب قضات تبدیل گردد.

در این راه از مصاحبات تاریخی نیز غافل نبودیم؛ چرا که بررسی زمینه‌های تاریخی و سیاسی از این منظر، این اهمیت است که برای تعمق بر هر امری باید در ابتدا به بررسی ریشه‌های آن همت نمود. از آنجا که تحولات تاریخی، همواره سهم بسزایی در تکامل یا تنزل نهادهای حقوقی داشته است؛ از این رو بر خود لازم دانستیم، به صورت مبسوط، ریشه‌های سیاسی و تاریخی کشورهای پیرو را نیز بیان داریم. در این کتاب الگوهای انتصاب قضات اساسی را در ۴ فصل با مثال‌هایی از کشور عراق، ترکیه، افریقای جنوبی و آلمان، تشریح خواهیم نمود. همچنین در ابتدا در فصلی جداگانه، بیان مفاهیم و چیستی و اهمیت فرایند انتصاب قضات دادگاه اساسی خواهیم نمود.